



Theatrum historiae 33 (2023)

DOI:10.46585/th.2023.33.04

## Marie Manrique de Lara mladší a Karel z Lichtenštejna, aneb milenecká láska s finančními výhodami<sup>1</sup>

Marek VAŘEKA

---

**Abstract:** *Economic relations within the nobility at the turn of the 16<sup>th</sup> and 17<sup>th</sup> centuries were highly interconnected. We very often come across expressions of love that did not avoid the economic sphere either. Charles of Liechtenstein and Maria Manrique were a prime example of a loving couple with an economic overlap.*

**Keywords:** *economy, money, 16<sup>th</sup> century, 17<sup>th</sup> century, Charles of Liechtenstein, Maria Manrique de Lara*

---

Přelom 16. a 17. století se ve středoevropském prostředí nesl v duchu blížícího se zápasu o moc v rámci císařské rodiny. Na jedné straně stál stárnoucí císař Rudolf II., na druhé straně jeho bratr, velmi ambiciózní arcikníže Matyáš. Doposud držel pevně otěže vlády císař Rudolf II., který se obklopil loajální katolickou šlechtou. Vstupenkou do císařských služeb tak byla víra, která se stala jedním z hlavních hodnotících kritérií vedle stavovské příslušnosti. Na pozadí velkých dějinných zvrátů se odehrávaly menší, nebo naopak větší příběhy ovlivněné v mnohém postavami obou synů císaře Maxmiliána. Jedním ze zajímavých příběhů, který dokresluje dobovou realitu císařského dvora, je milenecký vztah mladého příslušníka moravské a rakouské stavovské obce Karla z Lichtenštejna a překrásné Španělky, vdovy po císařském plukovníkovi Janovi z Pernštejna, Marie Pernštejské de Lara mladší. Onoho mileneckého vztahu si všiml již na počátku 20. století historik Karel Stloukal, který využil relací papežských nunciů, aby přinesl zajímavý materiál odhalující dávný milenecký vztah. Velmi plasticky popsal vztah Karla a Marie další historik raného novověku Josef Janáček. Jeho průkopnická kniha *Ženy české renesance* se stala doslova

---

1 Příspěvek je výstupem z projektu GA ČR 22-11931S, Zadlužení panovníka a státní bankrot roku 1615 v Království českém (Hospodářské souvislosti zahájení „české války“ roku 1618), Univerzita Pardubice.

bestsellerem a v mnoha nákladech se dostala do nespočtu rodin v 70. a 80. letech 20. století. Autor vykreslil barvitým způsobem život v rudolfínské Praze, v němž nechyběly pikantní příběhy s náznaky erotiky, což byl případ také našich hlavních protagonistů.<sup>2</sup>

Samozřejmě téma mileneckého vztahu pozdějšího knížete Karla z Lichtenštejna a vdovy Marie Manrique de Lara mladší nezůstalo bez povšimnutí ani u dalších historiků a historiček. Ti pokračovali v odhalování nových informací, které by celou situaci ještě více ozřejmily. Zde je zapotřebí zmínit zejména Petra Vorla, který podal první dílčí ucelenou práci o dějinách rodu Pernštejnů. Samozřejmě nemohl vynechat osobnost kancléře Vratislava z Pernštejna a jeho rodiny, kam kancléřova snacha Marie náležela. Máme tak možnost vidět další přesah v bádání.<sup>3</sup> Zcela zásadní roli v poznání vazeb tehdejších Pernštejnek, dcer Vratislava z Pernštejna, má dílo Pavla Marka. Ten podal plastický obraz života jednotlivých Vratislavových dcer. Autor se zaměřil zejména na ty dcery, které odešly do Španělska, a zmapoval jejich životní osudy. Práce Pavla Marka *Pernštejnské ženy* se zařadila mezi klasické monografie raně novověké problematiky. Zapomenout však nesmíme na další zásadní autorovu práci zabývající se korespondencí Polyxeny Lobkovické z Pernštejna s jejím manželem Zdeňkem Vojtěchem Popem z Lobkovic. Ediční zpřístupnění korespondence obou manželů je základem pro další výzkum raně novověkých dějin. Díky této korespondenci bylo možné najít zajímavé doklady ke vztahu našich dvou milenců.<sup>4</sup>

Rozsah dostupné literatury ke vztahu Karla a Marie Manrique de Lara mladší je tak poměrně široký. Výše uvedené práce jsou původní a vycházejí z precizního archivního výzkumu. Mimo tuto základní literaturu k tématu najdeme samozřejmě další práce,

- 2 Základní informace o papežské politice na přelomu 16. a 17. století přinesl z pohledu politického působení právě Karel Stloukal. Stal se tak průkopníkem ve využívání zajímavých pramenů papežských nunciů působících na císařském dvoře v době vlády Rudolfa II. Právě pohled, který Stloukal přináší, je odrazovým můstkem v dalším poznání osoby pozdějšího knížete Karla z Lichtenštejna. Ve svém velmi rozsáhlém článku přinesl autor první informace o mileneckém vztahu Karla a vdovy Marie Pernštejnské de Lara, srov. Karel STLOUKAL, *Karel z Lichtenštejna a jeho účast ve vládě Rudolfa II. (1596–1607)*, Český časopis historický 18, 1912, s. 21–37, 153–169, 389–434; Josef JANÁČEK, *Ženy české renesance*, Praha 1977, s. 112–127. Tam je zmíněná celá milostná avantýra Karla z Lichtenštejna a Marie Pernštejnské de Lara mladší.
- 3 Základní práci k dějinám rodu Pernštejnů připravil jeden z hlavních propagátorů rodu Pernštejnů pardubický historik Petr Vorel. Díky jeho syntetickému pohledu na rod Pernštejnů máme zachyceny dějiny rodu od nejstarších dob 13. století až do poloviny 17. století. Vorlova práce se tak právem zařadila mezi základní díla české historiografie posledních třiceti let. Srov. Petr VOREL, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999.
- 4 Jiným směrem svého bádání šel Pavel Marek, který nejprve připravil rozsáhlou korespondenci mezi Polyxenou Lobkovickou z Pernštejna a jejím manželem Zdeňkem Vojtěchem z Lobkovic, na níž o pár let později navázala monografie věnující se osudům dcer kancléře Vratislava z Pernštejna. Srov. Pavel MAREK (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*, České Budějovice 2005; TÝŽ, *Pernštejnské ženy. Marie Manrique de Lara a její dcery ve službách habsburské dynastie*, Praha 2018.

které používají informací o našich hlavních protagonistech jako druhotný pramen pro dokreslení doby.<sup>5</sup>

## První kontakty

Životní osudy našich hlavních protagonistů se v 80. a částečně až do poloviny 90. let 16. století v zásadě rozcházejí a mýlí. Marie Manrique de Lara mladší pocházela ze španělské šlechtické rodiny Mendozů, která se dostala do středoevropského prostředí díky sňatku její tety Marie Manrique de Lara starší (María Maximiliana Manrique de Lara y Briceño) s budoucím nejvyšším kancléřem Království českého Vratislavem z Pernštejna. Provázání některých českých rodů se španělskými bylo jedním z plánů Habsburků na určitou pacifikaci složité náboženské situace v zemích Koruny české, kde převažovali v drtivé většině protestanté nad katolíky. Kancléř Vratislav z Pernštejna, který byl katolíkem, většinu roku pobýval na cestách s císařem. Ačkoliv by pro Vratislava byla z ekonomického hlediska daleko vhodnější manželka z domácího prostředí s dostatečným věnem, které by pomohlo sanovat složitou finanční situaci rodu, volba padla na španělskou šlechtičnu. Toto rozhodnutí bylo bezpochyby učiněno císařskou stranou a mladý Vratislav se mu podvolil. V roce 1561 se manželům narodil syn Jan, který měl v budoucnu převzít otěže vlády nad všemi pernštejnskými statky.<sup>6</sup>

Ekonomická situace Pernštejnů se začala po roce 1543 rapidně zhoršovat. Důvodů bylo hned několik. Předně došlo ke snížení úrokových sazeb z 10 % na 6 %. Řada pernštejnských věřitelů tak chtěla okamžitě vyplatit svoje peníze. Dále rod držel v zástavě kladské hrabství, což se již také nevyplácelo, a tak došlo na konci života Jana z Pernštejna k prvním velkým prodejům rozsáhlého rodového majetku. K tomu je zapotřebí ještě připočítat problémy s málo rozvinutým režijním velkostatkem a malou aktivitou na poli úvěrových operací. Proto docházelo k postupnému prodeji dalších a dalších panství. Nakonec v roce 1582 zemřel také kancléř Vratislav z Pernštejna, který byl velkou rodovou autoritou. Veškerý majetek zdědil jeho jedenadvacetiletý syn Jan, který nejevil zájem o ekonomiku vlastního rodového majetku. Rokem 1582 se Pernštejnové dostali do dluhové spirály, z níž nebylo cesty ven. Situace byla navíc složitá také vzhledem k vyplácení věn jednotlivým sestrám, což opět zvyšovalo zadlužení pernštejnského majetku. Nakonec tedy vybrala vdova po

5 Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených*, Praha – Litomyšl 2002; Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (eds.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007; Petr VOREL, *Velké dějiny zemí Koruny české VII., 1526–1618*, Praha – Litomyšl 2005.

6 Státní okresní archiv Prostějov (dále jen SOKA Prostějov), Archiv města Prostějova, inv. č. 299, Pamětní kniha Jana Bělkovského z Ronšova, fol. 6r. Podrobné informace o narození Jana z Pernštejna ve Vídni a jeho křtu, kde jsou přímo uvedeni kmotři z řad vysoké aristokracie a členů císařské rodiny.

Vratislavovi z Pernštejna Marie Pernštejská de Lara starší pro svého syna a dědice rodového majetku vlastní neteř Marii Manrique de Lara mladší. Jednalo se o dceru jejího bratra Juana Mendozy. Sňatek mezi Janem z Pernštejna a Marií Manrique de Lara mladší se uskutečnil ve Vídni roku 1587. Mohlo se zdát, že mladí manželé překonají dosavadní finanční problémy, to ovšem nemohl Jan tušit, že na nátlak vlastní matky bude muset prodat panství Tovačov svému tchánovi Juanovi Mendozovi již v roce 1585. Zbavit se velkého panství na střední Moravě v době silného ekonomického tlaku na Pernštejny nebylo moudré rozhodnutí. Tovačovské panství se pak stejně vrátilo do rukou Jana z Pernštejna v roce 1593, to už bylo pozdě na záchranu rodového majetku, jehož zadluženost přesahovala 100 % hodnoty. Za koupi tovačovského panství Juan Mendoza nikdy svému zeti nezaplatil, cena se pohybovala kolem 200 000 zl. Nakonec bylo nutné přistoupit již za života Jana z Pernštejna k postupnému rozprodeji rodového majetku, což odstartoval prodej rodového panství Pernštejn a okolních panství, například jimramovského.<sup>7</sup>

Jan z Pernštejna rezignoval na správu rodového majetku a začal se věnovat vojenské kariéře na císařském dvoře. Nejprve pobýval na bojištích v Nizozemí, kde se vlekla dlouhá válka se Španělskem, nakonec odjel na uherskou frontu, kde byl zabit u pevnosti Ráb (m. Győr) roku 1597. Do jisté míry tak pomyslně utekl vleklým problémům čekajícím na dědice perňštejského majetku, který se ocitnul v absolutním bankrotu.<sup>8</sup>

Krásná Marie Manrique de Lara mladší se stala vdovou se čtyřmi dětmi. Většinu svého času strávila v Praze, kde měla pohodlné zázemí v rámci perňštejského paláce na Pražském hradě. Zatímco manžel jezdil po evropských bojištích, Marie se starala o děti a vedla velmi příjemný společenský život v rámci tzv. perňštejského salónu, v němž se scházeli přední politici tehdejší doby. Bylo by kontraproduktivní popisovat zmíněný salón, když tak učinil Josef Janáček.<sup>9</sup>

Nyní na chvíli opustíme naši hlavní aktérku a zaměříme se na Karla z Lichtenštejna, další klíčovou osobnost našeho příběhu. Ten pocházel z panské rodiny Lichtenštejnů, kteří drželi až do roku 1560 panství Mikulov. Rod byl od počátku 16. století protestantský. Po roce 1560 hrál v rodině důležitou roli Hartman II. z Lichtenštejna, otec Karla. Ten se snažil aktivně půjčovat císařské pokladně, což se ukázalo jako prozíravý krok. Bratři Hartmana II. působili v císařských službách většinou jako velvyslanci u tureckých sultánů,

7 Ke svatbě Jana z Pernštejna a jeho sestřenice Marie Manrique de Lara mladší došlo ve Vídni roku 1587, k této události vyšla dokonce oslavná báseň. Státní oblastní archiv Třeboň, fond Cizí rody, z Pernštejna, inv. č. 64. Oslavná báseň na svatbu Jana a Marie z 3. února 1587. K problematice převodu tovačovského panství srov. závěry viz Marek VAŘEKA, *Jan z Pernštejna 1561–1597. Hospodářský úpadek Pernštejnů*, České Budějovice 2008, s. 154–160; M. RYANTOVÁ, *Polyxena*, s. 137.

8 M. VAŘEKA, *Jan z Pernštejna*, s. 123–162. Tam najde zájemce detailní informace o pobytu Jana z Pernštejna ve střední Evropě, zejména v 90. letech 16. století, kdy pobýval nejprve v Nizozemí a později roku 1597 v Uhrách, kde nakonec byl zabit u pevnosti Ráb.

9 J. JANÁČEK, *Ženy české renesance*, s. 120–136.

což byla velmi prestižní a náročná funkce. Rod Lichtenštejnů tak nebyl v císařském prostředí vídeňského dvora „neznámý“, ale šlo o jednu z opor císaře.<sup>10</sup>

Kariérní vzestup mladého Karla z Lichtenštejna byl zahájen jeho kavalířskou cestou po západní Evropě, kterou vykonal s další zajímavou osobností moravského prostředí a svým spolužákem Karlem starším ze Žerotína. Teprve v roce 1592 byl Karel jmenován radou arciknížete Matyáše, který využil svého vlivu a doporučil ho jako vhodného ženicha pro nejstarší dceru stárnoucího moravského velmože Jana Šemberu Černožského z Boskovic. Ten souhlasil, a tak se Karel snad již v následujícím roce 1593 zasnoubil s mladou Annou Marií, svůj svazek nejspíše zpečetili sňatkem roku 1595. Tehdy vstoupil Karel také do moravské stavovské politické reprezentace na místo nejvyššího zemského sudího. Nemohl si nevšimnout velkých finančních problémů rodu Pernštejnů. Množství pŕhonů kvůli nespláceným závazkům ze strany Jana z Pernštejna bylo ohromné. Snad tehdy zaujal Karla z Lichtenštejna obří perňštejnský majetek, který stál na pokraji svých sil. Ovšem existovala reálná šance, jak z tohoto velkého majetku získat zajímavý kus, který by se do budoucna stal základem rodové moci Lichtenštejnů na střední Moravě. Řeč je o dvou středomoravských panstvích Tovačov a Plumlov. Z nich Karla zajímalo to větší a výnosnější – Plumlov s poddanským městem Prostějovem. Vzhledem k aktuálnímu majetkovému zázemí Karla, který v roce 1595 držel panství Lednice, Úsov a Černá Hora na Moravě a Hernbaumgarten a Valtice v Rakousích, znamenala koupě dalšího panství vítanou akvizicí. Klíčem k úspěchu Karla z Lichtenštejna na poli dalšího majetkového postupu byla aktivní finanční politika, kterou začal velmi dobře ovládat. Mladý Lichtenštejn získal na Moravě v rámci země dobré společenské postavení. Navíc byl zetěm posledního Boskovic, což samo o sobě znamenalo také jistou společenskou váhu. K tomu všemu začal Karel půjčovat peníze

10 K problematice rodu Lichtenštejnů vyšla pestrá paleta výstupů, od drobných jednotlivin po syntetické práce. Zmíníme zde základní přehled prací, kde zájemce nalezne další odkazy na prameny a literaturu k dějinám rodu. První heslo k rodu Lichtenštejnů v rámci českých zemí zpracoval Radek Fukala. Snažil se využít starších prací, zejména Falkeho, viz Jakob von FALKE, *Geschichte des fürstlichen Hauses Liechtenstein I.–III.*, Wien 1868–1877. Pak již na začátku 21. století navazovali na zmíněný výzkum další autoři. Radek FUKALA, *Liechtenstein*. in: Milan Myška – Lumír Dokoupil (eds.), *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*. Sešit 10, Ostrava 1998, s. 90–108. Základní informace o rodu Lichtenštejnů přinesl Pavel Juřík, jehož dílo vyniká ohromným obrazovým materiálem, viz Pavel JUŘÍK, *Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů*, Praha 2009. Dále jsou k dispozici výstupy z mezinárodní konference věnované rodu Lichtenštejnů, která proběhla v Olomouci roku 2010 a výstupy Česko-Lichtenštejnské komise historiků, viz Marek VÁŘEKA – Aleš ZÁŘICKÝ (Hrsg.), *Das Fürstenhaus Liechtenstein in der Geschichte der Länder der Böhmisches Krone*, Ostrava – Vaduz 2013; Peter GEIGER – Tomáš KNOZ – Eliška FUČÍKOVÁ – Ondřej HORÁK – Catherine HOREL – Johann KRÁFTNER – Thomas WINKELBAUER – Jan ŽUPANIČ (eds.), *Česko-lichtenštejnské vztahy v dějinách a současnosti. Souhrnná zpráva česko-lichtenštejnské komise historiků*, Disputationes Moraviae 5, Brno 2014. Tam nalezne zájemce další literaturu, která je k dějinám rodu Lichtenštejnů za posledních minimálně třicet let nesmírně bohatá. Není účelem zmíněného příspěvku přinést vyčerpávajícím způsobem veškerou literaturu k dějinám rodu.

císaři Rudolfovi II. a pomalu navazoval kontakty s prostředím císařského dvora, u nějž se měl za několik roků etablovat.<sup>11</sup>

## **Smrt Jana z Pernštejna a konec pernštejnského majetku na Moravě**

Klíčovým rokem pro další plány Karla z Lichtenštejna a Marie Pernštejnské de Lara mladší byl rok 1597. Na jeho počátku nic nenasvědčovalo tomu, že by se na dosavadním stavu věci mohlo cokoliv změnit. Jenže 30. září 1597 vyhasl život plukovníka Jana z Pernštejna. Rod sice ještě nevymřel po meči, neboť žil Janův syn Vratislav Eusebius z Pernštejna (1594–1631), ovšem zadluženost Pernštejnů byla v danou dobu katastrofální. Ihned po smrti převzali veškerý zbývající majetek rodu rukojmí (ručitelé) a začali hledat vhodné kupce. Snahou rukojmích byl prodej za co nejvyšší cenu, protože zadluženost dosáhla zhruba 143 % hodnoty majetku. To znamenalo absolutní bankrot. Proto se císař Rudolf II. snažil zajistit vdově Marii Pernštejnské de Lara mladší a všem žijícím Pernštejnám dostatečné množství peněz, na něž měly podle práva nárok. Tehdy začal Karel sprádat plány na koupi jednoho z pernštejnských panství na Moravě. Lákal ho Plumlov. Začal tedy zjišťovat okolnosti prodeje panství a byl prakticky v přímém kontaktu se všemi věřiteli a rukojmími Pernštejnů. Potřeboval je získat na svoji stranu a všechny aktéry po finanční stránce uklidnit, protože dluhy šly do astronomických částek kolem 500 000 zl., samozřejmě i s rodinnými závazky.<sup>12</sup>

## **Ekonomická charakteristika plumlovského panství**

Plumlovské panství na konci 16. století představovalo rozsáhlý kompaktní celek se správním centrem v malém městečku Plumlov, v němž potřebám vrchnosti sloužil starý hrad přestavěný na jednoduchý renesanční zámek. Do jeho podoby pak výrazně zasáhl Karel z Lichtenštejna, který se pustil do nutné opravy po vyhoření objektu v roce 1586. Přestavba na počátku 17. století měla dát zámku reprezentativní podobu knížecího sídla. Mimo zámek v Plumlově, v němž byla umístěna agenda celého panství, byl vrchnosti k dispozici ještě zámek v Prostějově. Ten vyhovoval reprezentaci šlechtické moci více než Plumlov. Navíc se jednalo o relativně novou stavbu. Prostějovský renesanční zámek se nám dochoval v nezměněné podobě.<sup>13</sup>

11 Marek VAŘEKA, *Hospodářské aktivity Hartmanna II. z Lichtenštejna a jeho syna knížete Karla I. z Lichtenštejna*, Časopis Matice Moravské 132, 2013, s. 189–199.

12 Moravský zemský archiv Brno (dále jen MZA), fond A 5, Zbytky stavovské registratury, inv. č. 14, kar. 64. Akta týkající se dluhů po Janovi z Pernštejna. Tam zmíněny všechny problémy vzniklé nesprávným řízením úvěrové politiky posledních moravských Pernštejnů a jejich obří zadlužení.

13 K problematice reprezentace šlechty v raném novověku srov. základní práce Václava Bůžka, Josefa Hrdličky, Pavla Krále, Marie Koldinské nebo Petra Mati a jeho jihočeské školy, viz Václav BŮŽEK,

Plumlovské panství mělo kromě nížinné části kolem města Prostějova ještě další část nacházející se v prostoru Dražanské vrchoviny, která se pozvolna zvedala od vesnic Domamyslice a Mostkovice k městečku Plumlov, vesnicím Ohrozim, Krumsín, Kobylničky a Myslejovice. Pokud bychom šli dále, tak mezi vesnicemi Žárovice a Dražany byly husté lesní porosty bohaté na divokou zvěř, což bylo důležité pro šlechtickou kratochvíli – lov. Husté lesy Dražanské vrchoviny se táhly až do prostoru vesnic Dražany, Otínoves (Hartmanice) a Rozstání. Také význam lesních celků měl svoji výhodu v celkové struktuře velkostatku. Dřevo bylo ceněnou surovinou, s níž se dalo dobře obchodovat. Důležité je také si uvědomit, že většina vesnických domů byla stavěna ze dřeva a potřeba tohoto materiálu pro krovy staveb jako kostely, zámky nebo měšťanské domy byla veliká. V neposlední řadě sloužilo dřevo jako topivo.<sup>14</sup>

Celé plumlovské panství tvořilo asi třicet vesnic, ve kterých se počty poddaných pohybovaly od 1600 do 1900 osedlých, což je kolem 15 000 lidí celkem. To už je velké množství poddaných, dávající majiteli panství rozsáhlé ekonomické možnosti, pokud je správně využije. Navíc bychom neměli zapomínat na město Prostějov, kde žilo kolem 600 osedlých. Ve městě se čile obchodovalo a místní společenské elity kumulovaly zajímavý majetek. Poddanská města velikosti Prostějova byla schopna samostatného ekonomického uvažování, což je vidět ve snaze města Prostějova si vybudovat vlastní panství. Městská rada si byla schopna uvědomit svůj význam a bohatství, což se promítlo do stavby reprezentativní budovy renesanční radnice s nádherným portálem. V jejích prostorách se konala důležitá jednání městské samosprávy a majitele panství. Pro každého držitele panství bylo důležité vycházet s vedením města, které bylo schopné poskytovat potřebné finanční půjčky a závazky. Síla města Prostějova coby významného obchodního centra byla neoddiskutovatelná. Šlo o významný ekonomický potenciál, který se ukázal při koupi celého plumlovského panství Karlem z Lichtenštejna. Město bylo ochotno zaplatit Lichtenštejnovi okamžitě částku 27 000 zl., což byla hodnota malého panství nebo několika domů v Brně a Olomouci.<sup>15</sup>

---

*Urozenec*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (eds.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 79–110; Josef HRDLÍČKA, *Měšťan*, in: Tamtéž, s. 139–165. Marie KOLDINSKÁ, *Každodennost renesančního aristokrata*, Praha – Litomyšl 2001; Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004.

14 K problematice lesnictví a honů v obecném kontextu srov. základní práci Josef NOŽIČKA, *Přehled vývoje našich lesů*, Praha 1957. Popis plumlovského panství podle dobových pramenů nalezne zájemce viz Marek VAREKA (ed.), *Urbář plumlovského panství z roku 1624*, Prostějov 2009, s. 77–79.

15 Základní informace k Prostějovu a celému plumlovskému panství najdeme v bohatých fondech vrchnostenské provenience. MZA, fond F 264, VS Plumlov, inv. č. 835, urbář z roku 1590, fol. 1r–17r. Tam nejstarší kompletní ucelené záznamy o osedlých a židovském etniku ze závěru pernštejnské éry. SOKA Prostějov, AMP, inv. č. 50, sg. Mh 1. Listina z 2. února 1600 vydaná Karlem z Lichtenštejna, kde uvádí příjem částky 27 000 zl., kterou mezi sebou měšťané vybrali a věnovali ji svému novému pánovi v dobré víře věcí budoucích. Vše souviselo s absolutním předlužením, které zbylo po Pernštejnech a jejich

V samotném Prostějově se nacházela také židovská komunita, která se podílela na obchodu s nejrůznějšími produkty. Obchodovala rovněž s penězi, což bylo důležité zejména v závěru vlády Pernštejnů a nástupu Lichtenštejnů. Židé byli neodmyslitelnou součástí města a jejich přítomnost zvyšovala prestiž samotného města a okolí.<sup>16</sup>

Plumlovské panství se postupně dostalo do vleklé dluhové krize zapříčiněné posledními Pernštejny, konkrétně Vratislavem a jeho synem Janem. Zejména posledně uvedený Jan dovedl plumlovské panství k totálnímu zadlužení. Mimo ně držel ještě rodové panství Pernštejn, které byl kvůli dluhům nucený prodat již na konci 80. let 16. století. Dále bylo v rukou Pernštejnů tovačovské panství, jehož ocenění bylo nakonec stanoveno na 182 000 zl. Panství nemělo tolik rozvinuté poddanské město, jak to vidíme u sousedního Prostějova. Velmi dobře byly na panství hodnoceny rozsáhlé rybníky, které poskytovaly pravidelný roční příjem a byly větší než na plumlovském panství.<sup>17</sup>

Za držby Pernštejnů byl podíl poddanských platů jak stálých, tak běžných na celkovém příjmu poměrně značný. Zhruba 43,7 % příjmů plynulo na plumlovském panství do pokladny od poddaných. Jednalo se asi o částku 3 464 zl., což je skutečně velká hodnota. Zbytek ve výši 56,2 % byl tvořen příjmy z režijních podniků, tedy pivovarem, rybníky, panskými dvory a ostatními panskými podniky. Celkově tak plumlovské panství vynášelo na sklonku vlády Pernštejnů asi 8 000 zl. Pro srovnání, trendem v poslední třetině 16. století bylo navyšování podílu panských příjmů z vlastního režijního podnikání, který u velkých panských rodů dosahoval běžně až 90 % podílu na celkových příjmech. Rody jako Rožmberkové nebo páni z Hradce tak vytvořili propracovanější systém panského podnikání, který byl schopen kumulovat větší příjmovou stránku, což se ukázalo na výši příjmů do panské pokladny, která již nebyla tak vázána na příjmy od poddaných, jež byly většinou neměnné. Pernštejnové nevěnovali dostatečnou pozornost vlastním panstvím a spokojili se s poměrně stabilním příjmem. Výnosnost držav Pernštejnů tak byla obecně

---

hospodaření. Hrozba ležení se tak vznášela doslova nad každým prostějovským měšťanem. Opis listiny si měšťané napsali rovněž do pamětní knihy SOKA Prostějov, AMP, inv. č. 300, sg. A III 4, č. kn. 176, fol. 70r–71v. Opis kupní smlouvy je rovněž ve zmíněné městské knize s jasnou datací roku 1599, viz SOKA Prostějov, AMP, inv. č. 300, sg. A III 4, č. kn. 176, fol. 255r–265r. Tématem se v minulosti zabýval ředitel okresního archivu León Kárný a muzejní historička Michaela Kokojanová srov. León KARNÝ, *Drobná poznámka k poslednímu prodeji Prostějova*, in: León Kárný, *Drobné poznámky k dějinám Prostějova*, Prostějov 1999, s. 35–38; Michaela KOKOJANOVÁ, *Poslední jednání Prostějova rezidenčního aneb Prostějov a „panská láska“ Karla z Lichtenštejna*, Zpravodaj Muzea Prostějovska v Prostějově 1–2, 1999, s. 1–16; TÁŽ, „*Laus tu sit atque felix!*“ *Auf und Ab der Koexistenz zwischen Karl von Liechtenstein und den Prossnitzer*, in: Marek Vařeka – Aleš Zářický (Hrsg.), *Das Fürstenhaus Liechtenstein in der Geschichte der Länder der Böhmisches Krone*, Ostrava – Vaduz 2013, s. 295–310.

16 MZA, F 264, VS Plumlov, inv. č. 835, urbář 1590, fol. 5v–6v. Jaroslav KLENOVSKÝ, *Židovské město v Prostějově*, Prostějov 1997, s. 9–14.

17 M. VAŘEKA, *Jan z Pernštejna*, s. 240.



podhodnocena, na čemž měli hlavní podíl sami majitelé a jejich úřednický personál, kterému dosavadní stav vyhovoval.<sup>18</sup>

Karel z Lichtenštejna věděl o složité situaci Pernštejnů a jejich rozpadající se majetkové základně. Sledoval postupný rozvrat jejich majetku, který v 16. století převyšoval ten lichtenštejnský. Na celkový rozpad peněz v rodině Pernštejnů je zapotřebí se také podívat zorným úhlem císaře Rudolfa II., který by v žádném případě nedovolil, aby rodina dřívějšího kancléře Vratislava z Pernštejna upadla do chudoby. Mít na své straně mocného přímluvce v podobě císaře bylo výhodou. Proto bylo důležité zajistit peníze z prodeje jednotlivého majetku, které měly být nejprve vyplaceny vdově a pak teprve dalším Pernštejnům. Císař měl s celou záležitostí konkrétní plán, v němž figurovaly dvě osoby, kterým důvěřoval – František kardinál z Ditrichštejna a Karel z Lichtenštejna. Vytvoření císařské komise, jejímiž členy byli Ditrichštejn a Lichtenštejn, bylo symbolické. Oba představitelé katolické strany na Moravě měli dostatečné kontakty a společenské postavení. Zadluženost rodu zubří hlavy byla natolik složitá, že v případě sanace celkového zadlužení bylo potřeba postupovat opatrně. Jednou věcí bylo zřídit komisi, druhou konkrétní práce komise. Komisaři byli představeni pernštejnským rukojmím, kteří neměli přílišné pochopení pro její vznik, protože znamenal oddálení splatnosti dalších závazků mimo těch rodinných. To si rukojmí uvědomovali. Proto nám v roce 1600 nastává zajímavá situace. Karel z Lichtenštejna plně disponuje plumlovským panstvím, které koupil na jaře roku 1599 a o jehož prodeji intenzivně jednal již od roku 1597. Dále zde vystupuje olomoucký biskup František z Ditrichštejna, který osobně znal příslušníky rodu Pernštejnů. Pak zde je skupina věřitelů, kteří chtěli získat svoje půjčené peníze a poslední skupinou byli ručitelé neboli rukojmí, kteří měli ručit za všechny pernštejnské dluhy.<sup>19</sup>

Zadluženost Pernštejnů byla natolik velká, že prodej veškerého majetku nestačil pokrýt celý dluh. Bylo důležité zajistit věna pro pernštejnské ženy, což v rámci celkového zadlužení

- 18 MZA, F 264, VS Plumlov, inv. č. 835, urbář 1590. Tam veškeré podrobné informace k pernštejnské držbě na plumlovském panství. Máme uvedeny také přehledné panské podniky, které nemají vyčísleny celkové příjmy do pokladny. To souviselo s existencí účetních knih, do nichž byly takovéto záznamy zapisovány. Proto došlo k rekonstrukci příjmové stránky na základě korespondence mezi pernštejnskými úředníky a samotným Janem z Pernštejna. Lobkowicz collections, Nelahozeves, LRRÁ, B 197, Korespondence Oldřicha Valkouna pro Jana z Pernštejna. K problematice hospodaření předbělohorské šlechty srov. základní práce Jaroslava Čechury, Václava Ledvinky a Václava Bůžka. Jaroslav ČECHURA, *Systém hospodaření Pernštejnů v předbělohorských Čechách*, in: Petr Vorel (ed.), *Pernštejnové v českých dějinách*, Pardubice 1995, s. 77–90. TÝŽ, *Třeboň za posledních Rožmberků. Hlavní zdroje příjmů a výnosů*, Jihočeský sborník historický 63, 1994, s. 162–174; Václav LEDVINKA, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách. (Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560–1596)*, Praha 1985.
- 19 Národní archiv (dále jen NA), Morava, č. 2796, fol. 13r–13v, list z roku 1600. císař Rudolf II. informoval Karla z Lichtenštejna a kardinála Františka z Ditrichštejna členy komise k vyřízení pohledávek pro pernštejnské pozůstalé. Komisaři měli pracovat a hájit právní nároky na věna z prodaného pernštejnského majetku, v případě nedostatku peněz měli vymýšlet možnosti úhrad.

nebylo nikterak jednoduché. Navíc se ukazuje, že rovněž výplata peněz za prodaná panství nepostupovala tak rychle, jak by si všichni aktéři přáli. Rukojmí přijali jmenování komisařů negativně, protože v tom viděli ohrožení svých vlastních ekonomických zájmů. Třeba jen samotné město Prostějov ručilo částkou až 105 000 zl. Nicméně rozhodnutí císaře se nedalo obejít, bylo nutné jej akceptovat. Postupně byli o jmenování komise informováni všichni aktéři, jak dotyčné Pernštejnky zastoupené vdovou Marií Manrique de Lara starší, tak zemští úředníci na Moravě, třeba prokurátor markrabství.<sup>20</sup>

Celková situace kolem výplat peněz za nově získané plumlovské panství byla složitá vzhledem k nepřehlednosti celkového zadlužení, jehož skutečná výše se nedala zjistit ani v okamžiku smrti hlavního dlužníka Jana z Pernštejna. Proto je v kupní smlouvě uvedeno, že se celková prodejní částka může zvýšit, což bude záviset na aktuální výši pohledávek vůči rodině, věřitelům, rukojmím, sirotkům, obchodníkům a církvi. Proces prodeje nebyl jednoduchou záležitostí. Předně výše prodejní ceny byla poměrně vysoká – 222 500 zl. Zaplatit za sice rozsáhlé, ale do určité míry stagnující a vlastně zanedbané panství nebylo jednoduché. Tak velkou hotovostí nedisponoval ani Karel z Lichtenštejna, pro něhož koupě plumlovského panství s rezidenčním městem Prostějov byla velkou finanční výzvou. Navíc zcela zvláštní postavení v celém prodeji sehráli perňštejnští rukojmí. Na nich leželo břímě všech vyplácených dluhů, byli to oni, kdo museli doplatit vše rodině a věřitelům do posledního groše, nebo spíše denáru. Dluhy se nedaly obejít, dluhy bylo potřeba zaplatit. Proto byla klíčová jednání věřitelů, mezi nimiž nalezneme významné osobnosti předbělohorské stavovské Moravy z panského a rytířského stavu, třeba Karla staršího ze Žerotína, Jáchyma Haugvice z Biskupic, Ladislava Berku z Dubé nebo Bruntálské z Vrbna. U rytířů to byli třeba Jan Kokorský z Kokor, Prokop Lhotský, Vilém Dubský a mnoho dalších. Ovšem tu největší tíži celkového ručení nesla poddanská města v čele s Prostějovem.<sup>21</sup> Teprve pod tímto zorným úhlem vidíme snahu všech zainteresovaných vyřídit celou složitou situaci kolem dluhů po Janovi z Pernštejna v co nejkratším čase a tak, aby byly umořeny skoro všechny pohledávky. Proto město věnovalo dar na koupi panství ve výši 27 000 zl. přímo Karlovi z Lichtenštejna, aby si ho zavázalo ke koupi. Jenže i přes výše uvedený dar bylo vyřízení všech pohledávek nesmírně náročné a trvalo to skoro dvě desetiletí, než se situace alespoň částečně ujasnila. Karel z Lichtenštejna se na koupi plumlovského panství chystal delší dobu.<sup>22</sup>

20 NA, Morava, č. 2796, fol. 17r–17v, list z 8. července 1600. Císař Rudolf II. oznámil Marii Manrique de Lara starší jmenování komise jednající v zájmu Pernštejnek. Tamtéž, fol. 25r–25v, list z 8. července 1600. Císař Rudolf II. oznamuje prokurátorovi markrabství jmenování komisařů, kterým měl být k dispozici a pomoci jim odbornou radou.

21 SOKA Prostějov, AMP, inv. č. 300, sg. A III 4, č. kn. 176, fol. 70r–71v. Opis kupní smlouvy na koupi celého plumlovského panství viz M. VAŘEKA, *Jan z Pernštejna*, s. 192–197.

22 Michaela KOKOJANOVÁ, *Katastrofy a svízele přelomu perňštejnské a lichtenštejnské éry v interpretaci prostějovských pamětí (K podílu kronik na řízení obce)*, in: Václav Ledvinka – Jiří Pešek (edd.), *Ponížení*

Klíčovou roli v celém prodeji panství sehrála Marie Manrique de Lara mladší, která měla jako vdova nárok na peníze z pozůstalosti jako první. Díky ní se nám rozjel zajímavý a velmi komplikovaný případ splacení a koupě předluženého plumlovského panství. Klíčem byly totiž prodeje minimálně dvou panství Přerov a Tovačov, které se uskutečnily v roce 1597, tedy v roce, kdy zemřel Jan z Pernštejna. Části peněz z prodeje obou panství bylo využito při velké půjčce, která se uskutečnila až v roce 1599. Navíc Karel začal platit některé věci zbylým sestrám, matce a manželce Jana z Pernštejna, aby si získal jejich náklonost. To je vidět na drobnějších koupích obilí v ceně 1560 zl., rubínů za 255 zl. 39 kr., půjčky 1000 tolarů a investice do výbavy domu Marie Manrique de Lara mladší okolo 1088 zl.<sup>23</sup> Tyto menší nákupy a půjčka peněz nám signalizují intenzivní zájem Karla na získání důvěry u Pernštejnek. Lichtenštejnova snaha dostat se do jejich přízně byla velká, Karel vycítil příležitost, kterou bylo zapotřebí náležitě využít. Pernštejnský palác na Pražském hradě byl pro samotného Karla odrazovým můstkem. Smrtí Jana z Pernštejna zde byla absence mužů. Nejmladší žijící Pernštejn Vratislav Eusebius byl dítě a Pernštejny potřebovaly ochránce, kterým se stal Karel z Lichtenštejna. Jeho hlavním cílem samozřejmě bylo získat ohromné plumlovské panství. Cesta k němu vedla přes přízeň všech příslušnic pernštejnské domácnosti. Důležité bylo získat důvěru nejen mladé vdovy Marie Manrique de Lara mladší, ale i její tety Marie Manrique de Lara starší, vdovy po Vratislavovi z Pernštejna. Drobné dary, půjčky a třeba i zboží určené k chodu rezidence byly všemi členy pernštejnského rodu brány s povděkem. Navíc je zapotřebí si uvědomit ještě jeden faktor, který v celé záležitosti prodeje plumlovského panství hrál důležitou roli. Postavení Karla z Lichtenštejna v moravské stavovské společnosti bylo kolem roku 1595 zcela mimořádné. Disponoval rozsáhlým majetkovým komplexem a sám uměl vytvářet vlastní finanční politiku, která měla jasná pravidla a konkrétní výsledky. Služeb mladého Lichtenštejna totiž začal využívat císař Rudolf II. Navíc to byl sám panovník, který znal většinu okolností kolem finančního propadu rodu Pernštejnů a jak si ještě ukážeme, tak hrál po roce 1600 důležitou roli při výplatě pernštejnských věn. Karel šel do celé složité situace s plumlovským panstvím s rozmyslem a nejprve se seznámil se všemi problémy, které na panství existovaly. Vzhledem ke svým obchodním aktivitám v Praze a ve Vídni věděl, jakým komoditám je dobré věnovat dostatek energie. Zatímco víno vozil z jižní Moravy a Rakous, tak obiloviny se daly vozit z plumlovského panství a dobře prodávat v Praze, Brně, Olomouci nebo Vídni.

a odstrčení. Města versus katastrofy. Sborník příspěvků z 8. a 13. vědeckého zasedání Archivu hlavního města Prahy konaných 2. a 3. října 1990 a 3. a 4. října 1995, Praha 1998, s. 217–220.

23 LIECHTENSTEIN. The Princely Collections, Vaduz-Vienna, Hausarchiv der regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein (dále jen SL-HA). SL-HA, 4, Gesamthaus und Majorat 1591–1606, pag. 25. Zápis ohledně půjčky od Marie Pernštejnské de Lara z roku 1599, půjčený na termín sv. Jiří, peníze fyzicky složeny na prostějovském zámku rukojmím za nebožtíka Jana z Pernštejna. Jednalo o celkovou částku 100 000 zl., která byla rozdělena po čtyřech pytlech, kde bylo vždy 25 000 zl.

Mimo samotnou stránku režijního velkostatku bylo tím největším lákadlem také velké poddanské město Prostějov, které mělo v celé Karlově finanční politice hrát důležitou roli. Počítal s městem jako s aktivním hráčem vlastních finančních transakcí, které měly pravidelně přispívat do panské pokladny. Je dobré si také připomenout, že na plumlovském panství existovala i další větší centra – městečka Kostelec, Plumlov a největší vesnice v Olomouckém kraji Smržice. Díky existenci takovýchto sídel bylo možné do budoucna využívat jejich potenciál v případě aktivní finanční politiky. Odtud bral Karel sirotčí peníze, špitální peníze a další úvěry od poddaných. Celé nové panství je zapotřebí brát jako další ekonomický článek v rozsáhlém finančním mechanismu držby dosavadních panství v rukou Karla z Lichtenštejna. Aby bylo možné panství získat, bylo důležité jednat a připravit se na převzetí celého panství. Šlo vlastně o jednoduchou záležitost. Karel začal kupovat, půjčovat a všemožně si získávat pozornost Pernštejnek. Navíc byl pro ně velmi důležitou osobou, protože jedině on díky svému stavovskému postavení na Moravě a u císaře mohl zaručit relativně hladký prodej pernstejnských panství. Byl to on a Karel starší z Žerotína, kdo vstupovali do složitých jednání s kupcem tovačovského panství uherským šlechticem Štěpánem Illésházym, pozdějším uherským palatinem a blízkým spolupracovníkem krále Matyáše. Ne náhodou tedy Štěpán koupil panství Tovačov za 182 000 zl., což byla velmi vysoká částka. Panství Tovačov bylo ceněno pro svoji polohu, rozsáhlou rybníční soustavu a kvalitní úrodnou půdu, kde se výborně dařilo obilovinám. Jedinou nevýhodou panství byla absence velkého poddanského města. Přesto je důležité se u tohoto prodeje zastavit. Karlovi se podařilo získat od Pernštejnek, kterým byla část peněz z tovačovského panství převedena, půjčku ve výši 100 000 tolarů.<sup>24</sup>

První půjčka od Marie Manrique de Lara mladší se uskutečnila v Prostějově na sv. Jiří 1599. Tehdy bylo půjčeno 25 000 zl. ve čtyřech půjčkách, což dohromady dávalo částku 100 000 zl. Peníze určité pocházely z prodeje pernstejnského majetku a jejich majitelka se je rozhodla okamžitě použít na úvěrovou půjčku. Zajímavé je, že zvolila Karla z Lichtenštejna, který peníze obratem využil k zaplacení části z prodejní ceny panství. Rukojmí neboli ručitelé byli blízcí přátelé Karla z Lichtenštejna. Na prvním místě vidíme Karla staršího ze Žerotína, následuje Jan Diviš ze Žerotína, Maxmilián z Lichtenštejna, Benedikt Drnovský, Václav ze Zástřizl a Pavel Katarýn z Kataru. Zajímavostí v tomto případě je uvedení výše jednotlivých splátek na berní termín ve výši 7 000 zl., tedy ročně až 14 000 zl. Počítalo se tedy s necelými sedmi lety splácení půjčené částky. Zhruba polovinu ze splácené částky tvořil úrok a větší část splátka půjčky. V tom spočívala geniální strategie Karla z Lichtenštejna. Získat peníze, kterými z části splatí dluh za koupi panství. Navíc nezničí vlastní finanční politiku, ani nebude na koupi panství nikterak doplácet. Splátka 14 000 zl. ze 100 000 zl. odpovídala

24 SL-HA, 4, Gesamthaus und Majorat 1591–1606, pag. 150.

příjmu z plumlovského panství po provedení hospodářských reforem; do nástupu Karla z Lichtenštejna panství poskytovalo maximálně do 10 000 zl. ročního výnosu.<sup>25</sup>

Nyní bylo důležité nastartovat ekonomiku zdejšího velkostatku, aby bylo možné z panské pokladny platit splátky a další výdaje. Proto vidíme snahu Karla z Lichtenštejna po roce 1599 investovat do koupě kvalitních polí, která mohla přinést vyšší zisky v oblasti obilovin, což si nechal od správy plumlovského panství spočítat. Dokonce věnoval prostředky na koupi nových polí, která získal od drobných rytířů, třeba Zikmunda Onše nebo nebožtíka Petra Tarnovského. Ti získali prodejem nejen peníze, ale také větší množství méně kvalitní půdy, než měli a kterou nedokázali využít.<sup>26</sup>

V případě takto vysoké půjčky je potřeba vidět několik úhlů pohledu. Předně šlo skutečně o velkou částku, která se rovnala hodnotě středně velkého panství. Dále ze strany Pernštejnek šlo rovněž o zajímavou finanční investici, protože v případě každé půjčky se musely dvakrát do roka vyplácet úroky, které v tomto případě byly asi 3 000 tolarů za jeden berní termín, tedy celkem až 6 000 tolarů ročně. To již byla velká částka, která poskytovala příjemci zajímavý výdělek. Dále každý věřitel potřeboval solventního dlužníka, kterým Karel bezesporu byl. Navíc je zajímavé sledovat výši půjčky, která nám koliduje s velkými půjčkami plynoucími do císařské pokladny. Proto je pravděpodobné, že Karel nejen půjčené peníze od Pernštejnek využil na úvěrové transakce pro císaře Rudolfa, které potřeboval, ale také počítal s penězi na koupi nového panství. K této částce je zapotřebí připočítat půjčené peníze z panství Úsov ve výši kolem 20 000 zl. Je zajímavé sledovat, jak byl Karel schopen zajistit potřebné peníze z dalšího panství, které vzápětí investoval dále. Do toho je důležité započítat peníze od města Prostějova ve výši 27 000 zl. Dostáváme se tak na částku asi 147 000 zl., které byl Karel schopen složit okamžitě. Takováto částka již představovala pro věřitele a rukojmí dostatečně velkou záruku na splacení větší části panství.<sup>27</sup>

Ještě skoro dvacet pět let po koupi panství nezapomněla Polyxena Lobkovicová zmínit zajímavosti související s koupí plumlovského panství Karlem z Lichtenštejna. Zůstane navždy záhadou, zda se jednalo o animozitu Polyxeny vůči Karlovi, nebo měla její tvrzení pevný základ. Každopádně skutečnost, že s koupí velkého panství Karlovi pomohla vdova po předchozím majiteli, a navíc jeho milenka, je již sama o sobě zajímavá.<sup>28</sup>

25 SL-HA, 329, Liechtenstein, Fürsten Karl, Finanzen, Registratur der Passiv- und Aktivschulden 1601, pag. 126. Průběh splátek za Marii Pernštejnskou de Lara od roku 1599, zejména je možné vidět, kolik se muselo ročně vyplácet jen za úrok. K tomu je pak jasné, že Karel se potřeboval tohoto dluhu zbavit co nejdříve.

26 M. VAREKA (ed.), *Urbář plumlovského*, s. 69–70.

27 SL-HA, 4, Gesamthaus und Majorat 1591–1606, pag. 145.

28 P. MAREK (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa*, s. 32–33, 448–453. Velmi zajímavé je, jakou přezdívku dali oba pisatelé Zdeněk Vojtěch z Lobkovic a jeho žena Polyxena Lobkovicová z Pernštejna mnoha lidem, o nichž si ve své korespondenci psali. Zamezili tak jakémukoliv zveřejnění vlastních názorů na konkrétní členy císařského dvora. Právě odhalení většiny přezdívek Pavlem Markem je velmi

## Milenka v Praze

Karel z Lichtenštejna znal Marii Manrique de Lara mladší již před svým příchodem do Prahy. Vyplývá to z účetního materiálu a skutečnosti, že půjčka od vdovy Marie se domlouvala snad od roku 1597. Od Karla to byl geniální tah, protože na jedné straně získal astronomickou částku, kterou mohl okamžitě investovat do koupě, navíc převzal závazky Jana z Pernštejna, a ještě mu město Prostějov přispělo darem na koupi panství. Proto nemusel skládat vysokou kupní cenu, ale panství získal tímto způsobem. To se patrně později nezamlouvalo Polyxeně Lobkovické z Pernštejna, která ještě v roce 1625 měla nářáky na zisk plumlovského panství Karlem z Lichtenštejna.<sup>29</sup>

Po svém příchodu do Prahy byl Karel krásou mladé vdovy doslova očarován. Snažil se s ní trávit co nejvíce volných chvil. Navštěvoval pernštejnský salón na Pražském hradě tak často, jak mu to umožňovaly okolnosti. Práce na císařském dvoře ho rovněž zaměstnávala. Pomalu poznával složité vztahy a vazby v okolí císaře. Jeho hlavním zájmem byly půjčky císaři. Vedle toho se snažil být ve společnosti své milenky, která ho okouzila natolik, že doslova ztratil hlavu. Zanedbával svoji manželku Annu Marii, která podle Josefa Janáčka v Praze velmi trpěla. Celá záležitost pražského pobytu Karla z Lichtenštejna se vyřešila poměrně rychle. Karel si nedával pozor na jazyk a informoval Marii Manrique de Lara mladší o všech dvorských záležitostech, které se neměly dostat ven zpoza zdí Pražského hradu. Marie předávala informace papežskému nunciovi a také španělskému velvyslanci. To se přirozeně dostalo ke sluchu císaře Rudolfa II., který začal omezovat vliv Karla na svém dvoře. Karlovi tak nezbylo nic jiného než odjet z Prahy na rodné rakouské statky, zejména do Valtic, které miloval.<sup>30</sup>

Každopádně Karel potřeboval pro svoji finanční politiku získávat finanční zdroje, které mohl opětovně investovat dál. Nebyl a ani nemohl být závislý pouze na příjmech z hospodaření na vlastních panstvích. Musel získávat peníze od věřitelů. Velmi zajímavé je tak sledovat aktivní roli Marie Manrique de Lara mladší, která souhlasila s poskytováním peněz Karlovi, což pro ni samotnou bylo výhodné. Měla tak zajištěn pravidelný příjem

---

přínosné pro poznání doby a osobních názorů obou pisatelů na velké množství tehdejších elit. Naši dva protagonisté dostali rovněž přezdívky. Karel z Lichtenštejna – Piedra (Kámen) a Marie Mansfeldová de Lara – Aldea (Vesnice). Podle editora to souviselo s charakterovými vlastnostmi obou milenců. Lichtenštejn byl skutečně nesmlouvaným politikem, kterému přezdívka kámen skutečně sedí. Na druhé straně jeho milenka měla přezdívku „vesnice“, což byla nářážka na její milostné avantýry. K problematice je rovněž zásadní příspěvek Petra MATI, *Zdeněk Vojtěch z Lobkovic, Polyxena z Pernštejna a jejich korespondence. (Poznámky k edici Pavla Marka)*, *Folia Historica Bohemica* 23, 2008, s. 341–372.

29 P. MAREK, *Pernštejnské ženy*, s. 215–220.

30 K. STLOUKAL, *Karel z Lichtenštejna*, s. 159. J. JANÁČEK, *Ženy české*, s. 111–127. P. VOREL, *Páni z Pernštejna*, s. 259–268; Marek VÁŘEKA, *Lichtenštejnská panství na Moravě do Bílé hory*, Ostrava 2020, s. 303–304. P. MAREK, *Pernštejnské ženy*, s. 256.

úročných peněz, což vzhledem k absenci pernštejnského majetku byl jediný zdroj jejich příjmů. Můžeme tak konstatovat, že Marie investovala velké finanční prostředky a očekávala pravidelné výnosy. To nám ukazuje na další půjčku, která byla Karlovi poskytnuta na termín sv. Jiří 1602, jednalo se o poměrně velkou částku 44 000 zl. Můžeme tak soudit, že Marie disponovala patrně dalšími penězi z rozprodeje pernštejnského majetku. Zajímavé na této konkrétní půjčce je velké množství rukojmích, kteří se měli v případě problémů se splácením postarat o řešení.<sup>31</sup>

Sama Marie velice dobře věděla, že se na Karla z Lichtenštejna může spolehnout. Proto když sama potřebovala peníze, požádala svého dávného milence o půjčku. Většinou se Karel snažil vyjít blížkým lidem vstříc. To je také případ Marie, která si půjčila nižší částku 4000 zl. roku 1613. Karel nepožadoval úroky, šlo tedy o bezúročnou půjčku. Nyní již provdaná hraběnka z Mansfeldu platila ročně po 500 zlr. Částka byla doplacena již v roce 1616, tedy dlouho před vypuknutím třicetileté války.<sup>32</sup>

Velmi zajímavé je sledovat, v jakých intervalech docházelo k umořování obřího dluhu 100 000 zl., který Marie poskytla Karlovi v roce 1599 na koupi plumlovského panství. Karel nejprve platil obvyklé úroky, které činily 6 % ročně. Výplata se konala dvakrát do roka na berní termín sv. Jiří a podzimní sv. Michala. Zajímavé je, že při svém pražském pobytu v roce 1603 nechal Karel vyhotovit ke zmíněnému dluhu ještě jednu dlužní smlouvu, která měla celou záležitost více pojistit. Nově se v dlužní smlouvě uvádělo, že zmíněných 100 000 zl. je upsáno na panství Plumlov a Prostějov, Lednici a Kunštát. V Rakousích se mělo jednat o Valtice. Sama Marie tak mohla být více než spokojena, měla pojištění na velmi rozsáhlé majetky, jejichž celková hodnota dosahovala výše 372 500 zl., což už bylo skutečně hodně. K platbám docházelo v pravidelných termínech. Je překvapivé, že ještě v roce 1613 bylo z celkové částky umořeno pouze 14 285 zl. 21 gr. 3 d. Nepočítáme do této částky úroky, pouze splátku úvěru. Každopádně v dalších letech 1613–1615 došlo k doplacení dalších asi 15 000 zl., kde byly započítány obvyklé úroky. Je velmi zajímavé,

31 SL-HA, inv. č. 43, Liechtenstein, Fürst Karl von Liechtenstein (Finanzen), Register aller Gutnaben des Fürsten Karl im Markgraffthum Mähren 1596–1602, pag. 148. Zápis na 44 000 zl. půjčených Marii Manrique de Lara mladší Karlovi z Lichtenštejna. Rukojmí: Jan starší z Vrbna, Jan starší z Žerotína, Vejkhart hrabě ze Salmu, Ladislav Velen z Žerotína, Jan Kokorský, Smil Osovský z Doubravice, Jiří Kryštof Tejrl, Maxmilián z Lichtenštejna, Jan starší Vojska, Jíra Mlýnka, Samuel Radešínský, Karel starší ze Žerotína, Zdeněk Žampach, Jan Brtnický z Kunovic, Bohuš ze Zástřizl, Samuel Radešínský, Vilém Muňka, Prokop Čestský, Vilém Dubský, Vilém Zoubek ze Zdětína, Jeroným Václav hrabě z Thurnu. Na množství rukojmích je vidět, jak velké kontakty mezi sebou tehdejší šlechta měla, navíc se jednalo o půjčku pro Karla z Lichtenštejna, který disponoval skutečně velkým množstvím šlechtických „přátel“ z panského a rytířského stavu, kteří byli ochotni za něj ručit, což nám ukazuje, jakému společenskému postavení se dotyčný šlechtic těšil.

32 SL-HA, inv. č. 42, Liechtenstein, Fürst Karl (Finanzen 1606–1618), fol. 71v–72r. Marie Mansfeldová de Lara si půjčila roku 1613 od knížete Karla částku 4000 zlr. bez úroků.

že ještě na počátku stavovského povstání byla dlužná částka 85 714 zl. 8 gr. 4 d. Ovšem během necelých čtyř měsíců v květnu, červenci a srpnu došlo k doplacení zbylého dluhu. V polovině roku 1619 tak byla většina dluhu doplacena. Drobné doplatky za zmíněnou půjčku byly doplacený v letech 1616 a 1617, kdy se jednalo o částku 16 785 zl. 21 gr. 13 d. Hned v následujícím roce 1618 došlo k zaplacení dalších drobných částek. Zajímavé je sledovat, jak Karel postupně splácel, tak vysoké částky, když neustále platil roční úroky ve výši 6000 zl. K tomu je zapotřebí připočítat postupné splácení úvěru, čímž docházelo ke snížení celkového zadlužení. Bohužel nelze přesně zjistit, kolik Marie na celkové transakci vydělala peněz. Pokud budeme pracovat s účetními záznamy, tak by nám čistý zisk vycházel zhruba kolem 31 000 zl., což byla skutečně zajímavá částka, která dovoľovala dotyčnému velmi slušné živobytí.<sup>33</sup>

Snahu získat si oblibu vdovy Marie vidíme u Karla v několika drobných koupích věcí každodenní potřeby. Jednalo se o pšenici pro pernštejnský palác nebo 246 diamantů v hodnotě 1458 zl. 20 kr. Aby toho nebylo málo, tak ještě pořídil stříbrné nádoby, konkrétně jeden šálek a dva větší koflíky v hodnotě 181 zlr. 46 ½ kr. Dohromady výdaje za dárky pro Marii dosáhly výše 1682 zlr. 16 kr. Jak můžeme soudit, nejednalo se pouze o zdvořilost, kterou by Karel projevoval i dalším ženám. Vždyť v jeho účetních záznamech nenajdeme nic podobného. Dokonce ani dárky pro jeho manželku nedosahovaly takových hodnot. Oba se už tehdy museli znát. Jednak se jednalo o prodej panství, na němž měli oba eminentní zájem a dále v roce 1600 byl Karel spolu s kardinálem Ditrichštejnem jmenován císařem Rudolfem II. členem komise, která měla řešit vyplácení peněz pro Pernštejnky. Celá záležitost kontaktů mezi Karlem a Marií Manrique de Lara mladší tak dostává jasnější obrysy. S Karlovým příchodem do Prahy se vztah ještě více upevnil a na plné obrátky propukl v milenecký poměr.<sup>34</sup>

Náklonnost Karla k Marii pak můžeme vidět i v dalších letech po odchodu z Prahy, kdy vždy nezapomene pro ni něco objednat. Třeba v roce 1605 se Karel rozhodl vytvořit pro Marii drobnější sadu šperků, kterou objednal u pražského zlatníka Filipa Zurknera. Jednalo se podle zápisu o drobnější šperky, podle popisu zlaté ozdoby, což by mohlo odpovídat náušnicím. Můžeme tak vidět, že Karel byl nesmírně galantní a zdvořilý ke své milence Doně Marii, kterou patrně celý svůj život miloval. Zřejmě se jednalo o jedinou ženu, k níž cítil pravou lásku, kterou mu ona sama opětovala.<sup>35</sup>

33 SL-HA, inv. č. 42, fol. 199v–200r. Zápis doplacení celkového dluhu u Marie Manrique de Lary, provdané Mansfeldové. Definitivně byla částka zaplácena ve třech termínech květen, červen a srpen roku 1619. SL-HA, 4, Gesamthaus und Majorat 1591–1606, pag. 230–233. Dlužní smlouva upravující půjčku z roku 1599, kde se stanovují zápisy majetku za tak velký dluh.

34 SL-HA, 329, výdaj pro Marii Manrique de Laru mladší roku 1600 ve výši 1682 zlr. 16 kr.

35 SL-HA, H 76, účetní kniha z let 1604–1605, pag. 40, výdej za šperky, od zlatníka Filipa Zurknera za zhotovení zlatých ozdob pro Marii Manrique v hodnotě 136 zl. 30 kr.



Mohlo by se zdát, že kontakty mezi Karlem a jeho dávnou milenkou se postupně vytratí, jenže tomu tak nebylo. Předně Marie patřila mezi hlavní Karlovy věřitele, který od ní získal dvě relativně velké úvěrové částky 100 000 zl. a 44 000 zl. Navíc Karel ke své lásce pořád cítil náklonost, kterou jí dával najevo drobnými dárky. Proto nás překvapilo, že Marie dělala ve Vídni společnost Karlově manželce Anně Marii, která si ji vyžádala. Dokonce za svoji službu dostala od novopečeného knížete zapláceno ve dvou termínech 15 zl. 18 kr. a 28 zl. 55 kr.<sup>36</sup> Náklonost knížete Karla k Marii trvala i nadále, což nám dokládá výdaj za dárek v hodnotě 73 zl. 45 kr. roku 1611.<sup>37</sup> Rovněž v dalších letech nacházíme další a další projevy úcty k Marii, kdy se jednalo třeba o velmi vysoký náklad na koupi nových šatů, který se vyšplhal až na 1000 zl. Uvážíme-li, že dům na vesnici se pohyboval v cenové výši od 400 zl., tak zaplatit za šaty hodnotu dvou vesnických domů bylo vskutku mnoho.<sup>38</sup> Je navíc velmi pravděpodobné, že Karel s Marií udržoval ve Vídni opět milostný vztah, čemuž by odpovídaly další výdaje týkající se osobních potřeb hraběnky z Mansfeldu ve výši 200 zl. placených v letech 1614 a 1615.<sup>39</sup> Kontakty obou milenců tak bezpochyby pokračovaly po celý zbytek života knížete Karla, který se po roce 1620 opět vrátil do Prahy, aby zde jako místodržící setrval až do své smrti roku 1627. Celou tuto dobu posílal drobné dárky své dávné lásce do Vídně, jednalo se většinou o menší částky kolem 100 zl.<sup>40</sup>

## Závěr

Milenecký vztah mezi Karlem z Lichtenštejna a Marií Manrique de Lara mladší, provdanou nejprve z Pernštejna a následně z Mansfeldu, byl zajímavý a ukázal nám dobovou realitu vztahu nejen dvou urozených milenců, ale také obchodních partnerů. Ekonomické uvažování, kterým byl Karel obdarován, se projevilo i v tomto vztahu, který dovedl mistrně využít. Nejenže si půjčil od vdovy po bývalém majiteli panství vysokou částku 100 000 zl., kterou okamžitě investoval do samotné koupě, ale navíc převzal i dluhy po jejím zesnulém muži Janovi z Pernštejna. Tím získal relativně rychle celé plumlovské panství. Postupně v dalších letech platil splátky své milence, kterou bezmezně miloval. Jak můžeme vidět, tak oba milenci byli spolu neskonalé šťastni. Proto navštěvoval Karel svoji dávnou lásku kdykoliv se ocitl ve Vídni. Nezapomněl na ni, miloval ji celým svým srdcem. Dokonce ji měl tak rád, že vyrovnal veškeré dlužné závazky plynoucí z koupě plumlovského panství

36 SL-HA, H 76, účetní kniha z roku 1611, pag. 22. Výdaj za službu hraběnky z Mansfeldu ve Vídni, kde dělala společnici kněžně Anně Marii.

37 SL-HA, H 76, účetní kniha z roku 1611, pag. 32. Náklad za drobný dárek pro hraběnku Mansfeldovou.

38 SL-HA H 76, účetní kniha 1612–1613, pag. 74. Výdaj za šaty pro Marii Manrique ve výši 1000 zl.

39 SL-HA, H 76, účetní kniha 1614–1615, pag. 56. Zvláštní výdaje za Marii Manrique v hodnotě 200 zl.

40 SL-HA, H 77, pokladní deník k termínu sv. Jiří 1621 až sv. Michala 1621, pag. 79. Karel poslal Marii částku 100 zl.

v absolutně nevhodné době stavovského povstání roku 1619, kdy nikdo nemohl tušit, jak se bude situace dále vyvíjet. Karel přesto zaplatil astronomickou částku 85 000 zl., což je zajímavé.

Smrtí knížete Karla z Lichtenštejna, místodržícího Čech, skončil milenecký vztah obou lidí, který trval skoro 30 let. Hraběnka Marie Mansfeldová de Lara z Mansfeldu zemřela zanedlouho po Karlovi, ale ne v Praze, nýbrž ve Vídni v blízkosti císařského dvora roku 1631. Tím se nám definitivně uzavřela cesta obou zajímavých osobností raně novověkého prostředí zemí Koruny české.<sup>41</sup>

Pernštejnský salón na Pražském hradě byl na přelomu 16. a 17. století významným centrem setkávání katolické reprezentace rudolfinské Prahy. Dosavadní závěry Josefa Janáčka tak zůstávají v platnosti a lze s nimi souhlasit. Vnímání dobové reality je však daleko složitější, milenecké vztahy se vyskytovaly napříč celou tehdejší společností. Není to tedy nic výjimečného, že budoucí kníže Karel měl milenku, tak jako ostatní jeho vrstevníci. Zajímavé na celém vztahu je však politický přesah, který stál za pádem Karla a jeho odchodu z Prahy. Marie Manrique mladší žila nerušeně v Praze nadále, navíc byla stále v kontaktu s Karlem, jak vidíme z úvěrových transakcí, drobnějších i větších darů. Neustaly ani kontakty mezi oběma ve Vídni, kde se patrně obě rodiny sblížily a pomáhaly si v těžkých dobách stavovského povstání.<sup>42</sup>

### **PhDr. Marek Vařeka, Ph.D.**

Ústav historických věd, Fakulta filozofická,

Univerzita Pardubice

m.vareka@masaryk.info

ORCID: 0000-0002-0079-5830

41 Marie Pernštejnská de Lara (kolem 1567–kolem 1636), dcera Juana Manrique de Lary y Mendoza. První manželka Jana z Pernštejna (1561–1597), s nímž měla celkem čtyři děti, jednoho syna Vratislava Eusebia z Pernštejna (1594–1631), který byl posledním mužským členem rodu Pernštejnů a tři dcery. V roce 1606 se provdala za hraběte Bruna III. z Mansfeldu (1576–1644). Manželé žili ve Vídni na císařském dvoře. Jejich dům se nacházel ve čtvrti, kde sídlili hlavně obuvníci. Základní informace nalezne zájemce v edici Pavla Marka, viz P. Marek (ed.), *Svědectví*, s. 632, 636.

42 J. JANÁČEK, *Ženy české*, s. 111–127. K projevům mimomanželského sexu srov. Johanna RICKMAN, *Love, Lust, and License in Early Modern England. Illicit Sex and the Nobility*, Aldershot 2008.

## Přílohy



Obr. 1 Karel z Lichtenštejna s řádem Zlatého rouna kolem roku 1623. GE 1203 Liechtenstein.  
The Princely Collection. Vaduz – Vienna.

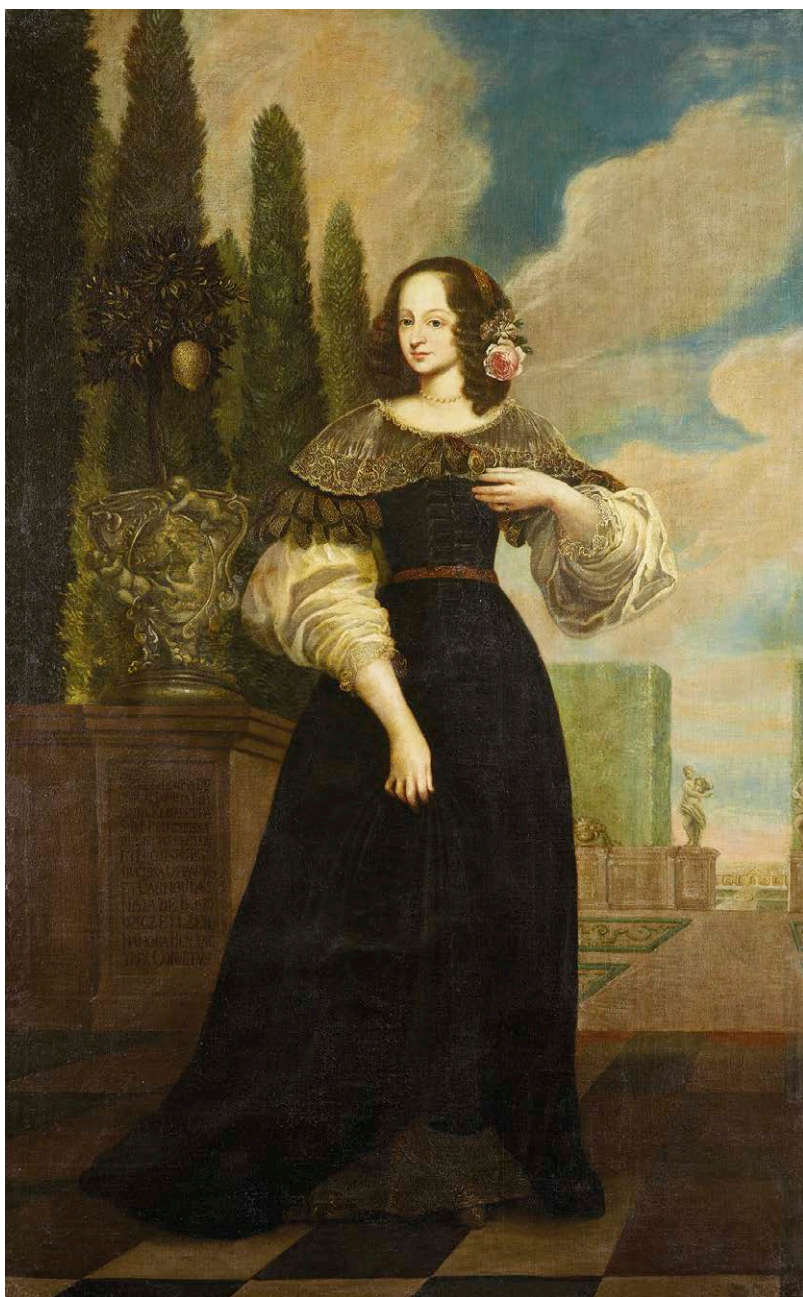


Obr. 2 Marie Manrique de Lara mladší z Pernštejna, vdova po Janovi z Pernštejna (1561–1597), Lobkowicz Collection LR 7284.





Obr. 3 Anna Marie se synem Karlem Eusebiem kolem roku 1618. GE 1233 Liechtenstein.  
The Princely Collection. Vaduz – Vienna.



Obr. 4 Anna Marie z Boskovic kolem svatby s Karlem z Lichtenštejna. GE 1227 Liechtenstein. The Princely Collection. Vaduz – Vienna.

---

## Summary

---

### **Maria Manrique de Lara the Younger and Charles of Liechtenstein, or a love affair with financial benefits**

The love relationship between Charles of Liechtenstein and Maria Manrique de Lara the Younger, married first from Pernštejn and then from Mansfeld, was interesting and shows us the contemporary reality of the relationship not only of two noble lovers, but also of business partners. The economic reasoning with which Charles was gifted was also manifested in this relationship, which he was able to use masterfully.

It is also interesting to see the important question of the entire love relationship linked by financial assets in a broader context. At the turn of the 16<sup>th</sup> and 17<sup>th</sup> centuries, the Pernštejn salon in Prague Castle was an important meeting centre for the Catholic representation of Rudolfinian Prague. Josef Janáček's previous conclusions thus remain valid and can be agreed with. However, the perception of

contemporary reality is far more complex, as love relationships occurred across the entire society of the time. It is therefore nothing extraordinary that the future Prince Charles had a mistress, just like the rest of his peers.

What is interesting about the whole relationship, however, is the political overlap that lay behind Charles's downfall and his departure from Prague. Maria Manrique the Younger continued to live undisturbed in Prague and, moreover, continued to be in contact with Charles, as we can see on the basis of loan transactions, smaller and larger donations, and, finally, contacts between the two in Vienna, where the two families apparently became close and helped each other in the difficult times of the Estates Revolt.

